

Masarykova univerzita v Brně
Filozofická fakulta
Ústav české literatury a knihovnictví
Kabinet knihovnictví

ZÁKLADNÍ PROBLÉMY VZDĚLÁVÁNÍ DOSPĚLÝCH A JEJICH ŘEŠENÍ VE VEŘEJNÝCH KNIHOVNÁCH

Seminární práce k předmětu Učící se společnost a role knihovníka v ní

Autor: Monika Malečková
UČO: 216535
Typ studia: prezenční
Ročník: 3.
Počet znaků: 18 635 (včetně mezer)

Brno
2009

Základní problémy vzdělávání dospělých a jejich řešení ve veřejných knihovnách

Obsah

1. Vzdělávání dospělých	3
1. 1 Účely dalšího vzdělávání	3
2. Postoje Čechů k dalšímu vzdělávání	4
2. 1 Zájem o další vzdělávání	4
2. 2 Důvody, které od dalšího vzdělávání odrazují	4
2. 3 Kurzy, o které je největší zájem	4
2. 4 Propast mezi skupinami vzdělanostních tříd	5
3. Vybrané problémy vzdělávání dospělých a jak na ně mohou reagovat knihovny	5
3. 1 Celoživotní vzdělávání pro všechny	5
3. 2 Motivace k dalšímu vzdělávání	6
3. 3 Vytváření vzdělávacích kurzů pro dospělé.....	6
3. 4 Granty pro knihovny na vzdělávání dospělých	7
4. Zajímavé projekty knihoven	7
4. 1 Vybrané veřejné knihovny zaměřené na celoživotní vzdělávání	8
4. 2 Univerzita volného času při Krajské knihovně Vysočiny	8
5. Celoživotní učení pracovníků knihoven	8
6. Závěr.....	10
7. Použitá literatura.....	11

1. Vzdelávání dospělých

Za vzdělávání dospělých se považují nejrůznější druhy vzdělávání, přípravy, výcviku, pracovního školení, rekvalifikace aj., jichž se zúčastňují osoby, které ukončily svou vzdělávací dráhu ve formálním vzdělávacím systému (ať již absolvováním základní nebo vysoké školy.) Patří sem nejrůznější typy vzdělávání v podnicích a organizacích, vzdělávání seniorů, ale i různá osvětová školení (např. Červený kříž). Nejde tedy pouze o vzdělávání při zaměstnání, ale i o zájmové vzdělávání dospělých. Z toho vyplývá, že vzdělávání dospělých je významným faktorem v rozvoji lidských zdrojů, a tím i ekonomického rozvoje země.¹

Vzdělávání dospělých se nevztahuje na veškeré učení, ale jen na učení systematické, plánované a cílevědomé. Dalo by se označit jako institucionalizovaný a organizovaný proces. Z tohoto pohledu je vzdělávání dospělých systém institucí, které umožňují vzdělávání a motivují k němu, a procesů v nich probíhajících.

Vzdělávání dospělých je proces, ve kterém se dospělý člověk aktivně, systematicky a kontinuálně učí za účelem změny událostí, názorů, hodnot, schopností a dovedností.

Dospělým ve smyslu vzdělávání dospělých je osoba, jejíž hlavní sociální role se dají charakterizovat statusem dospělého a která zároveň ukončila svou vzdělávací dráhu ve formálním vzdělávacím systému. Učení nepatří mezi hlavní činnost takového člověka, jeho hlavní činnosti jsou vykonávány v práci, rodině a společenském životě.²

Vzdělávání dospělých se často označuje jako další vzdělávání, pokračující vzdělávání nebo periodické vzdělávání.

Knihovny mají ve vzdělávání, tedy i ve vzdělávání dospělých, velký význam, neboť uchovávají jak historické poznatky, tak nejnovější výsledky téměř všech oborů. Také poskytují služby, které umožňují efektivněji zacházet s informacemi, které jsou podkladem pro vzdělávání. Proto veřejné knihovny hrají důležitou roli v celoživotním učení.

1. 1 Účely dalšího vzdělávání

- Druhá vzdělávací šance pro lidi, kteří z nějakých důvodů nezískali vzdělání podle svých potřeb nebo v určitém úseku svého života o toto vzdělání neměli zájem. Ve vyspělých zemích se většinou jedná o získání úplného středoškolského nebo vysokoškolského vzdělání.
- Odborné vzdělávání a zvyšování kvalifikace.
- Rozvoj schopností vyplňovat sociální role v rodině, sociálním životě, jako občan, odborář atd.
- Sociální péče týkající se zdravotní výchovy.

¹ PRŮCHA, Jan. *Přehled pedagogiky : úvod do studia oboru*. 2., aktualiz. vyd. Praha : Portál, 2006. s. 96 – 97. ISBN 8071789445.

² BENEŠ, Milan. *Andragogika*. 1. vyd. Praha : Eurolex Bohemia, 2003. s. 14 – 15. ISBN 8086432238.

- Individuální rozvoj chápaný většinou jako rozvoj kulturních, všeobecných znalostí, schopností trávit hodnotně volný čas.³

2. Postoje Čechů k dalšímu vzdělávání

2.1 Zájem o další vzdělávání

U lidí s nejnižším vzděláním (bez maturity) má zájem o další vzdělávání pouhých 20%. Z nich polovině hradí další vzdělávání zaměstnavatel a druhá polovina si je hradí sama, v této polovině je podstatně více žen než mužů.

V případě lidí s maturitou jich více než polovina dále nestuduje.

Naopak dvě třetiny vysokoškoláků pokračují ve vzdělávání i po ukončení školy. Většině z nich hradí kurzy zaměstnavatel, ale více než čtvrtina vysokoškoláků se dále vzdělává na vlastní náklady.⁴

2.2 Důvody, které od dalšího vzdělávání odrážejí

Téměř polovina tvrdí, že další vzdělávání ke své práci nepotřebuje. Rozdíl mezi vysokoškoláky a lidmi bez maturity je zde zanedbatelný. Vysokoškoláci častěji než jiné skupiny uvádějí, že jim v dalším vzdělávání brání nedostatek času. Tento faktor je zmiňován často i středoškoláky.

Dalším důvodem je "učení mě nebavilo", ten je však v naprosté většině uváděn lidmi bez maturity. Dále následuje nedostatek příležitostí a až na předposledním místě jsou uvedeny důvody finanční. Šestici důvodů, proč lidé nepokračují v dalším vzdělávání, uzavírá: "ztratil jsem zájem".⁵

2.3 Kurzy, o které je největší zájem

Počítačové kurzy se umísťují na prvním místě v zájmu osob, které pokračují v dalším vzdělávání. Tyto kurzy jsou navštěvovány všemi vzdělanostními třídami.

Dále je zájem o jazykové kurzy. O ty jeví zájem převážně vysokoškoláci, ti je navštěvují dokonce častěji než počítačové kurzy. Další kurzy jsou zastoupeny spíše okrajově.⁶

³ BENEŠ, Milan. *Andragogika*. 1. vyd. Praha : Eurolex Bohemia, 2003. s. 33. ISBN 8086432238.

⁴ KELLER, Jan, TVRDÝ, Lubor. *Vzdělanostní společnost? : chrám, výtah a pojišťovna*. 1. vyd. Praha : Sociologické nakladatelství, 2008. s. 105. 183 s. ISBN 9788086429786.

⁵ Zdroj: VŠB-TUO, SC&C; Projekt Změny na trhu práce a perspektivy vzdělanosti v ČR 2006. (Převzato z KELLER, Jan, TVRDÝ, Lubor. *Vzdělanostní společnost? : chrám, výtah a pojišťovna*. 1. vyd. Praha : Sociologické nakladatelství, 2008. s. 106. 183 s. ISBN 9788086429786.)

⁶ Tamtéž

2. 4 Propast mezi skupinami vzdělanostních tříd

V českých podmínkách neparticipují na dalším vzdělávání lidé s nižším než středoškolským vzděláním, takže jejich odstup za osobami s maturitou a vyšším vzděláním se dále prohlubuje.⁷ Tento jev, patrný v celé Evropské unii, je proti zásadám dalšího vzdělávání, které má snižovat vzdělanostní rozdíly mezi lidmi. Další vzdělávání má být pro všechny osoby bez rozdílu. Bohužel výsledky jsou opačné.

Rozdíly mezi vyššími a nižšími vzdělanostními třídami se díky dalšímu vzdělávání nadále zvyšují. Důvodem k tomu může být i fakt, že většině vysokoškoláků je další vzdělávání hrazeno zaměstnavatelem, protože se mu vyplatí investovat do specialistů, kteří jsou díky tomu vzdělanější a firmě prospěšnější.

Podobná situace, ale již nepostihuje nižší vzdělanostní třídy, kde není zájem zaměstnavatelů ohledně dalšího vzdělávání svých zaměstnanců, tak výrazný. Tito lidé, pokud se chtějí dále vzdělávat, ale nemají dostatek finančních prostředků, mohou využít možnosti vzdělání v rekvalifikačních kurzech, které jsou hrazeny státem nebo ze strukturálních fondů Evropské unie.

3. Vybrané problémy vzdělávání dospělých a jak na ně mohou reagovat knihovny

3. 1 Celoživotní vzdělávání pro všechny

Ideou celoživotního vzdělávání je, že má být nástrojem pro úspěšnější život pro všechny lidi. Díky němu se mají stírat mezery mezi vzdělanostními skupinami, které prošly formálním vzděláním. Je šancí pro ty, kteří z jakýchkoli důvodů nedosáhli formálního vzdělání dle svých představ. Realita je bohužel, jak již bylo výše popsáno, jiná. Většinou využívají dalšího vzdělávání ti, kteří dosáhli i ve formálním vzdělávání vyšších stupňů. Naopak ti, kteří skončili na nižším stupni, neprojevují o další vzdělávání příliš velký zájem.

Důvody proč tomu tak je, mohou být různé. Například nedostatek informací o možnostech dalšího vzdělávání anebo malé sebevědomí. Samozřejmě nelze opomenout i zklamání předchozím vzděláváním (formálním) a nedůvěra k dalšímu vzdělávání.

Knihovny mohou být ve výše uvedených případech nápomocné. Do knihoven chodí i část této skupiny občanů. Knihovny s nimi mohou komunikovat prostřednictvím informačních tabulí s nabídkami různých kurzů. Tabule mohou obsahovat i kurzy a volnočasové aktivity, které pořádají jiné regionální organizace. Pokud mají čtenáři ke knihovně důvěru, budou jistě slyšet i na přímou nabídku od knihovníka.

Knihovny přispívají k ideji celoživotního vzdělávání také tím, že své dokumenty a služby zpřístupňují všem lidem bez rozdílu.

⁷ KELLER, Jan, TVRDÝ, Lubor. *Vzdělanostní společnost? : chrám, výtah a pojišťovna*. 1. vyd. Praha : Sociologické nakladatelství, 2008. s. 106. 183 s. ISBN 9788086429786.

3. 2 Motivace k dalšímu vzdělávání

Jedním z dalších problémů vzdělávání dospělých je motivace účastníků k dalšímu vzdělávání. Především nejnižší vzdělanostní vrstvy k němu nepřístupují příliš pozitivně. Proto je důležité lidem vysvětlit, jaké výhody pro ně další vzdělávání bude mít, že jim přinese nejen znalosti a větší šanci na trhu práce, ale i zábavu, nové přátele, smysluplné trávení volného času atp.

Naopak demotivačně může působit velká časová náročnost výuky, špatné složení výukové skupiny nebo obava z neúspěchu. Obava z neúspěchu je ve vzdělávání dospělých velkým tématem. Někteří dospělí se bojí, že budou zesměšněni nebo nebudou zvládat nároky výuky.

Zde může pomoci citlivý přístup lektora (knihovníka), který povzbuzuje k překonávání překážek. U kurzů, které probíhají v knihovnách, nejsou většinou znalosti přezkušovány, lidé se vzdělávají především pro své vlastní uspokojení. To by mohlo být motivací i pro ty, kteří se chtějí něco dovědět, ale bojí se neúspěchu.⁸

3. 3 Vytváření vzdělávacích kurzů pro dospělé

Některé veřejné knihovny se již dnes přibližují trendu stát se informační a vzdělávací organizací, která bude mít významné místo v obci, ve které působí.

K tomuto cíli přispívá i vytváření a pořádání vzdělávacích kurzů. 89% veřejných knihoven v České Republice vzdělávací kurzy pro veřejnost pořádá⁹.

Jedná se většinou o autorská čtení, přednášky o životním stylu, historii obce a okolí, umění, různé výstavy atp. Při přípravě přednášek nebo kurzů by se knihovna měla vždy řídit potřebami komunity obce, ve které působí.

Velkou výzvou pro knihovny je pořádání informačních a počítačových kurzů. Právě knihovníci by v těchto dovednostech měli vynikat a pro současnou společnost je důležité si osvojit alespoň základy práce s informacemi a výpočetní technikou. Tyto kurzy mohou být zaměřeny na všechny věkové kategorie, po přizpůsobení náročnosti a obsahu dané skupině.

Na těchto, ale i dalších kurzech může knihovna spolupracovat například s úřady práce, obcí ve které působí, místními neziskovými organizacemi nebo jinými vhodnými partnery.

Nemělo by se také zapomínat na propagaci kurzů a přednášek v místní komunitě. Produkt, o kterém lidé nevědí, nemůže být úspěšný.

Knihovny mohou mít také velký význam pro šíření multikulturních a environmentálních principů mezi místní komunitu, také mohou významnou měrou přispět k mezigenerační toleranci tím, že budou podporovat setkávání několika generací, např. na přednáškách, které knihovny pořádají.

Za zkoušku by určitě stálo i oslovení čtenářů, zda neumí něco, co by chtěli předat ostatním. Nebo kontaktovat přímo šikovné a významné osobnosti z dané obce. Takto by se občané mohli v rámci speciálních kurzů navzájem vzdělávat, setkávat a obohacovat se nejen po stránce vzdělání, ale i po stránce lidské.

⁸ Specifika. *Portál pro podporu informační gramotnosti* [online]. 2008 [cit. 2009-04-29]. Dostupný z WWW: <<http://www.infogram.cz/article.do?articleId=1341>>.

⁹ ČERNÁ, Lenka. Pořádání vzdělávacích akcí ve veřejných knihovnách. *Knihovnický zpravodaj Vysočina* [online]. 2004 [cit. 2009-04-29]. Dostupný z WWW: <<http://kzv.kkvysociny.cz/archiv.aspx?id=345&idr=2&idci=7>>.

3. 4 Granty pro knihovny na vzdělávání dospělých

Knihovny mohou na své vzdělávací aktivity získat finance z nejrůznějších evropských, státních nebo regionálních fondů.

Je možné získat prostředky například z těchto programů:

GRUNDTVIG

- Vzdělávání dospělých a další formy celoživotního vzdělávání
- Podporuje všechny aktivity směřující ke zlepšení úrovně vzdělanosti, k jejichž realizaci dochází v návaznosti na základní, střední či vysokoškolské vzdělání
- Nabízí čtyři druhy aktivit, do kterých se mohou zapojit jak klasické vzdělávací instituce, tak i neziskové organizace, knihovny, muzea, média, vydavatelství, apod.

MINERVA

- Podpora evropské spolupráce v oblasti otevřeného a distančního vzdělávání (ODL) a informačních a komunikačních technologií (ICT)¹⁰

OP Vzdělávání pro konkurenceschopnost

- Spolupráce se školními knihovnami (rozvoj nových metod, síťování institucí)
- Multikulturní výchova
- Vzdělávání cizinců (jazykové) – kurzy češtiny
- Vzdělávání občanů v ICT

OP Lidské zdroje a zaměstnanost

- Další profesní vzdělávání zaměstnanců
- Sociální integrace – menšiny, cizinci¹¹

4. Zajímavé projekty knihoven

V následujících řádkách jsou stručně popsány tři vybrané projekty knihoven, které se věnují dalšímu vzdělávání dospělých. Tyto projekty slouží jako ukázka, že knihovny mají co nabídnout v oblasti celoživotního učení.

¹⁰ Další možnosti financování vzdělávacích aktivit pro seniory. *Krajská knihovna Vysočina* [online]. 2004 [cit. 2009-04-29]. Dostupný z WWW: <http://www.kkvysociny.cz/akce/seminare/seniori/Finance%20pro%20vzd%C4%9BI%C3%A1v%C3%A1n%C3%A1D.ppt>.

¹¹ ŠIDLOFOVÁ, Kateřina. Granty pro knihovny v libereckém kraji. *Krajská vědecká knihovna v Liberci* [online]. 2008 [cit. 2009-04-29]. Dostupný z WWW: http://www.kvkl.cz/data/soubory/ke_stazeni/GRANTY%20PRO%20KNIHOVNY.ppt.

4. 1 Vybrané veřejné knihovny zaměřené na celoživotní vzdělávání

Knihovna Vsetín se prezentuje jako instituce komunitních aktivit a celoživotního vzdělávání ve Vsetíně. V knihovně sídlí informační centrum, které poskytuje občanům a turistům informace o městě a regionu a doplňkové služby jako veřejný internet, prodej vstupenek, prodej map a propagačních předmětů, občerstvení atp. Dále má knihovna svou počítačovou učebnu, ve které probíhají počítačové kury a semináře pro nezaměstnané a maminky s malými dětmi. Knihovna nabízí i relaxační místa, ve kterých mimo jiné pořádá, například besedy se zajímavými lidmi.¹² V knihovně v loňském roku probíhal projekt zaměřený na podporu aktivního stáří.¹³

Centrum celoživotního vzdělávání v Hustopečích. V centru se nachází městská knihovna, pořádají se zde jazykové a počítačové kurzy, besedy a přednášky, své místo zde našlo i mateřské centrum CIPÍSEK, Akademie třetího věku a Klub historie a vlastivědy Hustopečska.¹⁴

4. 2 Univerzita volného času při Krajské knihovně Vysočiny

Univerzita volného času vznikla při Krajské knihovně Vysočiny Havlíčkův Brod jako samostatný vzdělávací projekt, jehož smyslem bylo vytvořit pro nejširší veřejnost optimální podmínky k celoživotnímu vzdělávání. Jejím primárním cílem je zpřístupnění celoživotního učení co nejširšímu počtu zájemců. Záměr vychází z naléhavé společenské potřeby, aby se celoživotní vzdělávání stalo skutečností opravdu pro všechny. V souladu s Programem rozvoje kraje napomáhá ke zvyšování vzdělanosti obyvatelstva a adaptability pracovních sil na trhu práce.¹⁵

5. Celoživotní učení pracovníků knihoven

Z výzkumu, který provedla Lenka Černá ve své bakalářské práci, vyplývá, že 64% knihoven pro potřeby vzdělávacích kurzů využívá vlastní personál. Knihovníci se pro tyto účely vzdělávají samostudiem nebo prostřednictvím vzdělávacích akcí, které připravují knihovny po celé republice v rámci profesního vzdělávání knihovníků. Pouze necelých 10 % knihoven v ČR i na Vysočině využívá služeb externích lektorů pro své vzdělávací kurzy.¹⁶

¹² SOUČKOVÁ, Alena. Masarykova veřejná knihovna Vsetín - instituce komunitních aktivit a celoživotního vzdělávání. *Knihovnicko-informační zpravodaj U Nás* [online]. 2007, roč. 17, č. 3 [cit. 2009-04-29]. Dostupný z WWW: <http://unas.svkhk.cz/pdf_archiv/0846.pdf>.

¹³ Senioři v komunitní knihovně. *Masarykova veřejná knihovna Vsetín* [online]. [2007]. [cit. 2009-04-29]. Dostupný z WWW: <<http://www.mvk.cz/knihovna/vsetin/projekty-10005/>>.

¹⁴ Centrum celoživotního vzdělávání Hustopeče [online]. c2008 [cit. 2009-04-29]. Dostupný z WWW: <<http://ccv.volny-cas.cz/>>.

¹⁵ RÖSSLEROVÁ, Ivana. Knihovna jako aktivizační centrum. *Sdružení knihoven ČR* [online]. 2006 [cit. 2009-04-29]. Dostupný z WWW: <<http://www.sdruk.cz/sec/2006/sbornik/2006-1-103.pdf>>.

¹⁶ ČERNÁ, Lenka. Pořádání vzdělávacích akcí ve veřejných knihovnách. *Knihovnický zpravodaj Vysočina* [online]. 2004 [cit. 2009-04-29]. Dostupný z WWW: <<http://kzv.kkvysociny.cz/archiv.aspx?id=345&idr=2&idci=7>>.

Z tohoto důvodu mi připadá důležité zařadit do práce i pohled na vzdělávání dospělých a řešení jejich problémů z druhé strany, tedy důležitost dalšího vzdělávání pro samotné knihovníky.

Kompetence, které by měli mít knihovníci¹⁷:

- Ovládat procesy a postupy získávání, zpracování, uchování a distribuce informací a zdrojů.
- Používat informační technologie (IT) a média a možnosti jejich uplatnění a využití v oboru (počítačová, informační a mediální gramotnost).
- Ovládat alespoň jeden světový jazyk.
- Mít sociální kompetence (v nejširším smyslu toho slova sem patří oblast komunikace, a to i se skupinami osob se specifickými potřebami).
- Dále potřebují ovládat specifické oblasti znalostí potřebné přímo pro oblast výkonu jejich povolání, jako např. lektorské dovednosti, manažerské dovednosti, marketing a propagace služeb, public relations, oblast podpory čtenářství atp.
- Důležitá je i občanská a euroobčanská gramotnost, ekonomická gramotnost, interkulturní kompetence, znalosti v oblasti environmentální a další.

Ve svém vzdělávání mohou využít poměrně dobrou strukturu vzdělávacích organizací jako je např. Národní knihovna ČR, Státní technická knihovna, Moravská zemská knihovna, krajské knihovny, akademické a ústřední specializované knihovny, Svaz knihovníků a informačních pracovníků (SKIP), Sdružení knihoven, Asociace knihoven vysokých škol, vysoké a vyšší odborné školy, ale využívány jsou samozřejmě i komerční subjekty.

I na vzdělávání mohou knihovny žádat o finanční podporu z evropských a dalších fondů. Příkladem může být knihovna v Karlových Varech. Díky jejich projektu, financovaného z evropského sociálního fondu, absolvovalo 169 pracovníků knihoven z regionu několik odborných kurzů zaměřených na knihovnické vzdělávání, ovládání výpočetní techniky, jazykové znalosti a komunikační schopnosti. Smyslem projektu bylo zvýšit kvalifikaci knihovníků, ale také zkvalitnit služby.¹⁸

¹⁷ HOUŠKOVÁ, Zlata. Knihovníci včera, dnes a zítra. *Knihovnicko-informační zpravodaj U Nás* [online]. 2007, roč. 17, č. 3 [cit. 2009-04-29]. Dostupný z WWW: <http://unas.svkhk.cz/pdf_archiv/0855.pdf>.

¹⁸ Karlovarská krajská knihovna ukončila dvouletý projekt vzdělávání. *Topregion.cz* [online]. 2008 [cit. 2009-04-29]. Dostupný z WWW: <<http://www.topregion.cz/index.jsp;jsessionid=E8F2699062D4B82F9F707C50DCC1ECFE?articleId=32453>>.

6. Závěr

Knihovny samozřejmě mohou přispívat k podpoře vzdělávání dospělých i dalšími způsoby než byly vyjmenovány výše. Už sama podstata knihovny jako instituce přispívá k celoživotnímu učení.

Bylo by chybou opomenout zázemí, které knihovna nabízí. Téměř ve všech knihovnách je možné využít kopírování nebo tisk dokumentů, mnohé nabízejí i skener, některé půjčují digitální fotoaparáty a další techniku, která může být využita ke studiu. Také je možné využít studoven, počítačů a připojení k internetu, které je velkým množstvím knihoven bezplatně přístupný.

Knihovna sama svou politikou může vyjadřovat svůj pozitivní přístup ke vzdělávání dospělých a podporovat své čtenáře k dalšímu vzdělávání.

Knihovny již nyní hrají podstatnou roli ve vzdělávání dospělých a věřím, že tento trend bude i nadále pokračovat. Knihovny mají před sebou velkou výzvu, stát se hodnotnými, uznávanými a potřebnými středisky informací a vzdělávání.

7. Použitá literatura

1. BENEŠ, Milan. *Andragogika*. 1. vyd. Praha : Eurolex Bohemia, 2003. 216 s. ISBN 8086432238.
2. *Centrum celoživotního vzdělávání Hustopeče* [online]. c2008 [cit. 2009-04-29]. Dostupný z WWW: <<http://ccv.volny-cas.cz/>>.
3. ČERNÁ, Lenka. Pořádání vzdělávacích akcí ve veřejných knihovnách. *Knihovnický zpravodaj Vysočina* [online]. 2004 [cit. 2009-04-29]. Dostupný z WWW: <<http://kzv.kkvysociny.cz/archiv.aspx?id=345&idr=2&idci=7>>.
4. Další možnosti financování vzdělávacích aktivit pro seniory. *Krajská knihovna Vysočina* [online]. 2004 [cit. 2009-04-29]. Dostupný z WWW: <<http://www.kkvysociny.cz/akce/seminare/seniори/Finance%20pro%20vzd%C4%9BI%C3%A1v%C3%A1n%C3%AD.ppt>>.
5. HOUŠKOVÁ, Zlata. Knihovna - vzdělávací instituce. *Slovenská národní knižnica* [online]. 2008 [cit. 2009-04-29]. Dostupný z WWW: <http://www.snk.sk/swift_data/source/OKSSR/Vzdelavanie/Knihovny_vzdelavani.ppt>.
6. HOUŠKOVÁ, Zlata. Knihovníci včera, dnes a zítra. *Knihovnicko-informační zpravodaj U Nás* [online]. 2007, roč. 17, č. 3 [cit. 2009-04-29]. Dostupný z WWW: <http://unas.svkhk.cz/pdf_archiv/0855.pdf>.
7. Karlovarská krajská knihovna ukončila dvouletý projekt vzdělávání. *Topregion.cz* [online]. 2008 [cit. 2009-04-29]. Dostupný z WWW: <<http://www.topregion.cz/index.jsp;jsessionid=E8F2699062D4B82F9F707C50DCC1ECFE?articleId=32453>>.
8. KELLER, Jan, TVRDÝ, Lubor. *Vzdělanostní společnost? : chrám, výtah a pojišťovna*. 1. vyd. Praha : Sociologické nakladatelství, 2008. 183 s. ISBN 9788086429786.
9. PRŮCHA, Jan. *Přehled pedagogiky : úvod do studia oboru*. 2., aktualiz. vyd. Praha : Portál, 2006. 271 s. ISBN 8071789445.
10. RÖSSLEROVÁ, Ivana. Knihovna jako aktivizační centrum. *Sdružení knihoven ČR* [online]. 2006 [cit. 2009-04-29]. Dostupný z WWW: <<http://www.sdruk.cz/sec/2006/sbornik/2006-1-103.pdf>>.
11. Senioři v komunitní knihovně. *Masarykova veřejná knihovna Vsetín* [online]. [2007]. [cit. 2009-04-29]. Dostupný z WWW: <<http://www.mvk.cz/knihovna/vsetin/projekty-10005/>>.

12. SOUČKOVÁ, Alena. Masarykova veřejná knihovna Vsetín - instituce komunitních aktivit a celoživotního vzdělávání. *Knihovnicko-informační zpravodaj U Nás* [online]. 2007, roč. 17, č. 3 [cit. 2009-04-29]. Dostupný z WWW: <http://unas.svkhk.cz/pdf_archiv/0846.pdf>.
13. Specifika. *Portál pro podporu informační gramotnosti* [online]. 2008 [cit. 2009-04-29]. Dostupný z WWW: <<http://www.infogram.cz/article.do?articleId=1341>>.
14. ŠIDLŮFOVÁ, Kateřina. Granty pro knihovny v libereckém kraji. *Krajská vědecká knihovna v Liberci* [online]. 2008 [cit. 2009-04-29]. Dostupný z WWW: <-
http://www.kvcli.cz/_data/soubory/ke_stazeni/GRANTY%20PRO%20KNIHOVNY.ppt>.
15. Veřejné knihovny a celoživotní vzdělávání. *SKIP* [online]. [1999]. [cit. 2009-04-29]. Dostupný z WWW: <http://www.nkp.cz/o_knihovnach/konsorcia/skip/VerCelo.htm>.